

Nr 8.

Ankom till riksdagens kansli den 16 mars 1915 kl. 4 e. m.

Konstitutionsutskottets utlåtande i anledning av väckt motion om ändrad lydelse av § 21 riksdagsordningen.

Närvarande: herrar Edén, Clason, Hellberg, Bellinder*, Mannheimer, von Geijer, Kjellén, Stadener, von Mentzer, von Bahr*, Larsson i Västerås, Magnusson i Tumlhult, Persson i Malmö, Räf, Waldén, Beckman, Ericsson i Vallsta, Hallén* och Hildebrand.

*) Ej närvarande vid utlåtandets justering.

I en inom andra kammaren väckt, till konstitutionsutskottet hänvisad motion, nr 202, har herr *Kaijser* hemställt, att riksdagen måtte besluta, »att riksdagsordningens § 21 i sin nuvarande lydelse utgår och ersättes med en ny § av följande lydelse:

Vill ledamot av andra kammaren befattningen sig avsäga, äger han göra detta, mellan riksdagarna, hos Konungens befallningshavande »

Beträffande den motivering, som motionären anført för sin hemställan, hänvisar utskottet till motionen.

Angående riksdagsmans rätt att avsäga sig riksdagsmannaupdraget stadgas i §§ 12, 21 och 29 riksdagsordningen. Under det att sistnämnda lagrum innehåller ett för båda kamrarna gemensamt stadgande i fråga om riksdagsmans rätt att, medan riksdag är samlad, göra sådan avsägelse, givas i de två förstnämnda lagrummen olika bestämmelser för första och andra kammaren beträffande riksdagsmans rätt att mellan riksdagar och vid röstsammanräkningstillfälle, som inträffar under riksdag, avsäga sig sin befattning. Olikheten består däri, att ledamot av första

*Utskottets
yttrande.*

kammaren har obegränsad rätt till avsägelse, medan ledamot av andra kammaren måste förebringa laga skäl för att bli befriad från uppdraget.

Sedan lång tid tillbaka har den grundsatsen varit hos oss gällande, att avsägelse av riksdagsmannauppsdrag icke utan i lag angivna skäl är medgiven. Stadganden i sådant avseende återfinnas sålunda redan i 1723 och 1810 års riksdagsordningar. Samma princip är genomförd även beträffande den kommunala representationen; landstingsmän, stadsfullmäktige och kommunalfullmäktige kunna icke avsäga sig sitt uppdrag annat än under vissa begränsade förutsättningar.

De skäl, vilka enligt § 21 riksdagsordningen berättiga ledamot av andra kammaren att avsäga sig befattningen som riksdagsman, äro dels laga förfall enligt allmän lag, dels ålder över 60 år, dels ock att han som riksdagsman bevisat tre lagtima riksdagar. I fråga om ledamotskap i de kommunala representationerna gäller, att för avsägelse fordras sådant skäl, som kan godkännas av vederbörande korporation — landsting, stadsfullmäktige eller kommunalstämma — dock att under vissa särskilt angivna omständigheter befrielse alltid skall äga rum. Sådana omständigheter äro beträffande samtliga ifrågavarande representationer dels viss tids föregående utövning av uppdraget, dels ock uppnådd 60 års ålder. Därjämte är för ämbets- eller tjänsteman, som blivit vald till stads- eller kommunalfullmäktig, medgivet att avsäga sig uppdraget, om han anser sig av sin befattning hindrad att fullgöra detsamma; den som icke är boende i den stad, för vilken han valts till stadsfullmäktig, äger likaledes rätt till avsägelse; och slutligen kan kvinna utan anförande av särskild orsak avsäga sig uppdrag såsom stads- eller kommunalfullmäktig.

När 1866 års riksdagsordning medgav ledamot av första kammaren att utan anförande av skäl avsäga sig befattningen som riksdagsman, innebar detta alltså ett undantag från en för övrigt allmänt gällande regel. I den kungl. proposition, varigenom förslag till berörda riksdagsordning förelades 1862—1863 års riksdag, har någon direkt motivering till denna avvikelse icke anförts, men densamma har utan tvivel haft sin grund icke blott i den omständigheten, att första kammarens ledamöter enligt detta förslag saknade arvode, utan även däri, att man icke ansåg sig kunna binda ledamöterna för en så lång mandattid som nio år. Nämnda riksdags konstitutionsutskott har i sitt memorial i anledning av sagda proposition i denna fråga yttrat:

»Då, i sammanhang med stadgandet, att riksdagsmän i första kammaren ej skulle äga uppbära arvode för denna befattning, de blivit berättigade att avsäga sig densamma efter gottfinnande, har härigenom förekommit, att den för nio år valda kammaren bleve alltför stationär, under det tillika, då varje ledamots nio-åriga tjänstetid beräknas från den dag han blivit vald, vadan, utom i de sannolikt högst sällsynta fall, då Konungen förordnar om nya val, denna kammare aldrig skulle komma att omväljas i massa, utan endast att kompletteras efter enskilda ledamöters avgång på olika tider, en ständig kontinuitet där bör kunna påräknas.»

En motion med samma syfte som den nu förevarande väcktes vid 1868 års riksdag. Konstitutionsutskottet, som enhälligt avstyrkte motionen, yttrade i sitt över densamma avgivna utlåtande, efter att hava omnämnt, att stadgandet om förpliktelse för den, som blivit vald till ledamot av andra kammaren, att åtaga sig uppdraget icke är någon nyhet i vår lagstiftning, följande:

»Här är alltså fråga om en sedan lång tid tillbaka i vår statsrätt rotfästad grundsats, som utan tvivel har sin källa i insikten därom, att det är på medborgares förtroende som representantskapet bör grundas, men att denna grundval kunde komma att saknas, därest det tillätes dem, vilka på grund af ett sådant förtroende bleve till riksdagsmän valda, att av varjehanda orsaker undandra sig det arbete i det allmänna tjänst, man av dem fordrade. Därjämte torde ock, med avseende på närvarande förhållanden och så länge valbarheten till ledamot av andra kammaren anses böra vara fästad vid valkretsen, så att ingen utom densamma får väljas, en begränsning av rättigheten att avsäga sig riksdagsmannaskapet vara av nöden, emedan eljest vissa valkretsar, i följd därav att möjligen endast ett ringa antal riksdagsmannavärvet fullt vuxne personer inom dem funnes att tillgå, skulle kunna utsättas för nödvändigheten att välja en representant, som icke blott saknade valmännens förtroende, utan ock övriga egenskaper, som för riksdagsmannakallets utövande vore av vikt. För det tvång, det allmänna sålunda fortfarande torde nödgas ålägga de enskilda medborgarne, har grundlagen å andra sidan sökt, såvitt möjligt var, hålla dem skadeslösa genom det riksdagsmannaarvode, som tillkommer andra kammarens ledamöter. Och skulle, detta oaktat, i ett eller annat fall inträffa, att de uppoffringar, riksdagsmannaskapet ålägger, bleve alltför kännbara, lära valmännen säkerligen vara villiga att vid en av denna anledning uttalad önskan att vid riksdagsmannaval icke komma i åtanka, fästa allt det avseende, som med en tillbörlig omtanke för det allmänna intresse kan förenas. Högst sällsynta torde ock de fall vara, då någon med bestämd motvilja för riksdagsmannakallet blivit på grund av här anmärkta lagstadgande nödgad att detsamma utöva, varför utskottet, som funnit den föreslagna förändringen varken nödig eller nyttig, vördsamt hemställer, att den ifrågavarande motionen icke måtte av riksdagen bifallas.»

Båda kamrarna beslöto i enlighet med utskottets avstyrkande hemställen.

Samma skäl, som i nyss återgivna utlåtande anförts till stöd för bibehållande av stadgandet, att ledamot av andra kammaren i regel icke äger avsäga sig riksdagsmannaskapet, äro i stort sett ännu gällande. Det måste fasthållas, att det är en medborgerlig plikt att så vitt möjligt utöva det representantskap, till vilket man en gång blivit utsedd, vartill kommer, att kontinuiteten i kammarens arbete, som är av väsentlig betydelse för detta arbetes jämna gång, uppenbarligen skulle bliva lidande, därest det vore kammarens ledamöter medgivet att när som helst mellan riksdagarna avsäga sig riksdagsmannaskapet.

I fråga om de omständigheter, vilka, på sätt ovan angivits, torde hava motiverat den första kammarens ledamöter medgivna oinskränkta rätten att avsäga sig sitt uppdrag, har visserligen efter år 1909 en förändring inträtt så till vida, som arvode tillerkänts även denna kammarens ledamöter samt deras mandattid nedsatts till sex år. Härigenom har likväl ingen som helst anledning uppkommit att upphäva de för *andra* kammarens ledamöter stadgade villkoren för avsägelse. Skälen för att medlemskap i sistnämnda kammare fortfarande icke bör utan i lag angivna grunder kunna nedläggas kvarstå orubbade.

Då utskottet alltså finner den i motionen framförda tanken icke böra genomföras, har utskottet icke haft anledning att ingå på någon granskning av den formulering, som motionären givit sitt yrkande.

På grund av vad sålunda anförts får utskottet hemställa,

att herr Kaijsers ifrågavarande motion ej måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda.

Stockholm den 16 mars 1915.

På utskottets vägnar:

NILS EDÉN.